

Na osnovu člana 7. stav 6., člana 33. stav 1. tačka j) i člana 19. Zakona o osnivanju Nezavisnog operatora sistema za prijenosni sistem u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 35/04) te člana 25. Statuta Nezavisnog operatora sistema u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik", br. 89/16, 84/18 i 34/23), generalni direktor donosi

PRAVILA ZA OBUSTAVU I PONOVRNO POKRETANJE TRŽIŠNIH AKTIVNOSTI

I - OPĆE ODREDBE

Član 1. (Predmet Pravila)

- (1) Pravila za obustavu i ponovno pokretanje tržišnih aktivnosti (u daljem tekstu: Pravila) se izrađuju u skladu sa Uredbom Komisije (EU) 2017/2196 o uspostavljanju mrežnog kodeksa za poremećeni pogon i ponovno uspostavljanje elektroenergetskih sistema koja je Odlukom Ministarskog vijeća Energetske zajednice 2022/03/MC-EnC od 15. decembra 2022. godine prilagođena i uključena u pravni okvir Energetske zajednice.
- (2) Pravilima se uređuju odgovornost i obaveze Nezavisnog operatora sistema u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: NOSBiH), operatora distributivnog sistema električne energije, pružalaca pomoćnih/balansnih usluga i ostalih učesnika na tržištu električne energije u procesu obustavljanja tržišnih aktivnosti u slučaju kada:
 - a) je prijenosni sistem u stanju raspada
 - b) je NOSBiH iscrpio sve mogućnosti koje mu pruža tržište, te bi nastavak tržišnih aktivnosti u poremećenom pogonu ometao otklanjanje poremećaja
 - c) bi se nastavkom tržišnih aktivnosti značajno smanjila djelotvornost procesa ponovnog uspostavljanja normalnog ili ugroženog normalnog pogona
 - d) nisu dostupni informacioni i komunikacioni sistemi nužni za izvršavanje aktivnosti.
- (3) Ovim pravilima uređuje se i postupak za ponovno uspostavljanje obustavljenih tržišnih aktivnosti koje provodi NOSBiH u koordinaciji sa susjednim operatorima prijenosnih sistema i operatorima distributivnog sistema.

Član 2. (Izrazi i definicije)

- (1) Izrazi koji se koriste u ovim pravilima imaju značenja utvrđena u zakonima kojima se uređuje energetska sektor i tržište električne energije te u propisima donesenim na osnovu zakona u BiH.
- (2) Osim izraza iz stava (1) ovog člana, u ovim se pravilima primjenjuju i sljedeće definicije:

- a) „Plan odbrane sistema” znači tehničke i organizacione mjere koje treba preduzimati radi sprečavanja širenja ili pogoršavanja poremećaja u prijenosnom sistemu u cilju izbjegavanja poremećaja i raspada sistema okarakterisanih kao stanje velikog opsega.
- b) „Plan ponovnog uspostavljanja sistema” znači sve tehničke i organizacione mjere nužne za ponovno uspostavljanje normalnog pogona sistema.
- c) „Pogonska sigurnost” znači sposobnost prijenosnog sistema da održava normalan pogon ili da se što prije vrati u normalni pogon, a karakterišu je granične vrijednosti pogonskih veličina.
- d) „Poremećeni pogon” znači stanje u kojem je prekoračena najmanje jedna granična vrijednost pogonskih veličina.
- e) „Raspad sistema” znači stanje sistema u kojem prestane raditi dio prijenosnog sistema ili cijeli prijenosni sistem.
- f) „Stanje ponovnog uspostavljanja sistema” znači stanje sistema u kojem je cilj svim aktivnostima u prijenosnom sistemu ponovno uspostaviti pogon sistema i održati pogonsku sigurnost nakon raspada sistema ili poremećenog pogona.
- g) „Stanje sistema” znači pogonsko stanje prijenosnog sistema s obzirom na granične vrijednosti pogonskih veličina, a može biti: normalni pogon, ugroženi normalni pogon, poremećeni pogon, raspad sistema i stanje ponovnog uspostavljanja.
- h) „Ugroženi normalni pogon” znači stanje u kojem je sistem unutar graničnih vrijednosti pogonskih veličina, no detektiran je ispad sa popisa ispada, a raspoložive korektivne mjere nisu dovoljne da se održi normalni pogon.

Član 3. (Pravni okvir)

- (1) NOSBiH je odgovoran za rad tržišta električne energije tokom poremećenog pogona, raspada prijenosnog sistema i stanja ponovnog uspostavljanja sistema, kao i u slučajevima nedostupnosti informacionih i komunikacionih sistema. Obustava tržišnih aktivnosti predstavlja posljednju mjeru koju primjenjuje NOSBiH u navedenim stanjima sistema.
- (2) Ova pravila uzimaju u obzir postojeći pravni okvir u Bosni i Hercegovini osobito Zakon o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u BiH (“Službeni glasnik BiH”, br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11), Zakon o osnivanju Nezavisnog operatora sistema za prijenosni sistem u BiH, Mrežni kodeks, Tržišna pravila, Procedure za pomoćne usluge, Pravilnik o radu dnevnog tržišta balansne energije te pravila za dodjelu prekozonskih odnosno prekograničnih prijenosnih kapaciteta.
- (3) Ova pravila uzimaju u obzir Plan odbrane elektroenergetskog sistema od velikih poremećaja (u daljem tekstu: Plan odbrane sistema), koji donosi NOSBiH, osiguravajući maksimalnu djelotvornost ponovnog uspostavljanja normalnog pogona nakon poremećaja koji se mogu dogoditi u elektroenergetskom sistemu.

II - OBUSTAVA TRŽIŠNIH AKTIVNOSTI

Član 4. (Tržišne aktivnosti koje mogu biti obustavljene)

- (1) Prijenosni sistem može biti u sljedećim stanjima:
- a) normalan pogon
 - b) ugrožen normalan pogon
 - c) poremećeni pogon
 - d) raspad prijenosnog sistema
 - e) ponovna uspostava prijenosnog sistema.
- (2) Na tržištu električne energije u Bosni i Hercegovini moguće je obustaviti sljedeće tržišne aktivnosti:
- a) dodjelu i korištenje prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona
 - b) zaprimanje i aktiviranje ponuda u balansnom mehanizmu
 - c) prijavu i potvrđivanje dnevnih rasporeda tržišnih učesnika
 - d) unutar-dnevna izmjena dnevnih rasporeda tržišnih učesnika
 - e) druge tržišne aktivnosti čija se obustava smatra nužnim za očuvanje sigurnog i pouzdanog pogona prijenosnog sistema i ponovno uspostavljanje prijenosnog sistema.

Član 5. (Razlozi obustavljanja tržišnih aktivnosti)

Tržišne aktivnosti iz člana 4. stav (2) ovih pravila mogu biti obustavljene u sljedećim situacijama:

- a) ako dođe do pojave pogonskog stanja raspada prijenosnog sistema
- b) ako se sistem nalazi u poremećenom pogonu i NOSBiH je iscrpio sve mogućnosti koje mu pruža tržište te bi se nastavkom tržišnih aktivnosti narušio ili pogoršao jedan ili više sljedećih uslova:
 - 1) postoji najmanje jedno narušavanje graničnih vrijednosti pogonskih veličina (napona, struje ili struje kratkog spoja)
 - 2) frekvencija ne ispunjava kriterijume ni za normalni pogon, niti za ugroženi normalni pogon
 - 3) aktivirana je najmanje jedna mjera iz Plana odbrane sistema
 - 4) postoji neraspoloživost informacionih i komunikacionih alata ključnih za sigurno vođenje elektroenergetskog sistema (u daljem tekstu: EES) duže od 30 minuta

- c) ako bi se nastavkom tržišnih aktivnosti znatno smanjila djelotvornost procesa ponovnog uspostavljanja sistema u stanje normalnog ili ugroženog normalnog pogona
- d) ako nisu dostupni alati i komunikaciona sredstva koja su NOSBiH-u nužna za provođenje tržišnih aktivnosti, odnosno ako je ispunjen jedan od sljedećih uslova:
 - 1) neispravan rad ili prekid rada informacione i telekomunikacione infrastrukture
 - 2) neovlašteno presretanje i preusmjerenje mrežnog prometa
 - 3) pojava zlonamjernog koda na kritičnoj IT infrastrukturi
- e) ako dođe do pojave zagušenja u elektroenergetskom sistemu BiH ili susjednim prijenosnim sistemima.

Član 6. (Procjena situacije)

Situacije iz člana 5. ovih pravila procjenjuju se objektivno definisanim parametrima iz člana 7. koji uzimaju u obzir sljedeće:

- a) postotak ispada konzuma u regulacionom području, odnosno:
 - 1) nemogućnost znatnog dijela balansno odgovornih strana da održavaju uravnoteženost svoje proizvodnje, potrošnje i razmjene električne energije ili
 - 2) nemogućnost NOSBiH-a da provodi uobičajene procese balansnog tržišta radi provođenja efikasnog ponovnog uspostavljanja normalnog pogona prijenosnog sistema
- b) postotak ispada proizvodnje u regulacionom području koja odgovara nemogućnosti znatnog dijela balansno odgovornih strana da održavaju svoju uravnoteženost proizvodnje, potrošnje i razmjene električne energije
- c) udio i geografsku raspodjelu neraspoloživih elemenata prijenosnog sistema, odnosno:
 - 1) ostrvski rad znatnog dijela regulacionog područja zbog čega su uobičajeni procesi na balansnom tržištu kontraproductivni ili
 - 2) smanjenje prekozonskog kapaciteta između zona trgovanja na nulu
- d) nemogućnost izvršavanja tržišnih aktivnosti sljedećih subjekata zbog uzroka koji su izvan njihove kontrole:
 - 1) balansno odgovornih strana
 - 2) pružalaca balansnih usluge
 - 3) operatora distribucionih sistema
- e) nedostupnost alata i komunikacionih sredstava nužnih za:
 - 1) proces ponovnog uspostavljanja frekvencije ili

- 2) proces uspostavljanja zamjenskih rezervi ili
- 3) dostavljanje dnevnih rasporeda tržišnih učesnika prema uputstvima za dostavljanje dnevnih rasporeda.

Član 7. (Objektivni parametri)

- (1) Objektivno definisani parametri su sljedeći:
 - a) postotak ispada potrošnje u regulacionom području
 - b) postotak ispada proizvodnje u regulacionom području koja odgovara nemogućnosti znatnog dijela balansno odgovornih strana da održavaju svoju uravnoteženost proizvodnje, potrošnje i razmjene električne energije
 - c) udio i geografska raspodjela neraspoloživih elemenata prijenosnog sistema
 - d) postotak balansno odgovornih strana koje su spriječene u izvršavanju svojih tržišnih aktivnosti zbog uzroka koji su van njihove kontrole
 - e) postotak pružalaca usluge uravnoteženja sistema koji su spriječeni u izvršavanju svojih tržišnih aktivnosti zbog uzroka koji su van njihove kontrole
 - f) nedostupnost alata i komunikacionih sredstava neophodnih za izvršavanje tržišnih aktivnosti.
- (2) Ukoliko se objektivno definisanim parametrom iz stava (1) tačka a) i b) ovog člana utvrdi pojava situacija iz člana 5., onda se vrijednost parametra od najmanje 50% uzima dovoljnom za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti.
- (3) Ukoliko se objektivno definisanim parametrom iz stava (1) tačka c) ovog člana utvrdi pojava situacija iz člana 5., onda se vrijednost parametra dovoljnog za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima rezultat analize sigurnosti pogona prijenosnog sistema ili 50%.
- (4) Ukoliko se objektivno definisanim parametrom iz stava (1) tačka d) ovog člana utvrdi pojava situacija iz člana 5., onda se vrijednost parametra dovoljnog za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima vrijednost od najmanje 20%.
- (5) Ukoliko se objektivno definisanim parametrom iz stava (1) tačka e) ovog člana utvrdi pojava situacija iz člana 5., onda se vrijednost parametra dovoljnog za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima vrijednost od najmanje 50%.
- (6) Ukoliko se objektivno definisanim parametrom iz stava (1) tačka f) ovog člana utvrdi pojava situacija iz člana 5., onda se nedostupnost pojedinog alata zajedno sa odgovarajućim komunikacionim sredstvom smatra dovoljnim za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima vrijednost od najmanje 20%.
- (7) Objektivno definisane parametre iz stava (1) ovog člana, koje nije moguće utvrditi ili izmjeriti na osnovu informacija kojima raspolaže, NOSBiH procjenjuje u stvarnom vremenu.

- (8) Zadovoljenjem kriterija objektivno definisanih parametara za obustavu tržišne aktivnosti ne postoji obaveza obustavljanja bilo koje tržišne aktivnosti, niti obustava više tržišnih aktivnosti mora biti provedena istovremeno. NOSBiH ima pravo da odluči koja tržišna aktivnost treba biti obustavljena u skladu sa određenom situacijom i koliko dugo. Pri tom se NOSBiH usklađuje s drugim uključenim stranama, prema konkretnoj tržišnoj aktivnosti.

Član 8. (Usklađivanje aktivnosti)

- (1) U slučaju obustavljanja tržišnih aktivnosti, na zahtjev NOSBiH-a svaki učesnik na tržištu električne energije dužan je da svoje aktivnosti uskladi sa redoslijedom aktivnosti koje dostavlja NOSBiH.
- (2) Za vrijeme obustavljanja tržišnih aktivnosti NOSBiH usklađuje svoje aktivnosti prvenstveno sa:
- a) drugim operatorima prijenosnih sistema u skladu sa pravilima o radu interkonekcije
 - b) operatorima prijenosnog sistema unutar regulacionog bloka i drugim operatorima prijenosnog sistema sa kojima ima ugovorene mehanizme prekogranične razmjene energije uravnoteženja
 - c) regionalnim koordinacionim centrom
 - d) operatorima distribucionog sistema
 - e) koordinacionim centrom zaduženim za provjeru dnevnih rasporeda
 - f) ostalim učesnicima na tržištu.
- (3) Sve uključene strane su obavezne da imaju ažurnu listu i kontaktne podatke ostalih uključenih strana koje su dužni obavještavati u skladu sa ovim pravilima.
- (4) Početak obustavljanja jedne ili svih tržišnih aktivnosti iz člana 4. stav (2) ovih pravila je početak prvog sljedećeg obračunskog intervala u odnosu na obračunski interval u kojem je NOSBiH obavijestio strane uključene u postupak obustavljanja tržišnih aktivnosti.

Član 9. (Obustava dodjele i korištenja prekozonskih prijenosnih kapaciteta)

- (1) U skladu sa pravilima za dodjelu prekozonskih prijenosnih kapaciteta dodjela prijenosnih kapaciteta i korištenje dodijeljenih prijenosnih kapaciteta između zona trgovanja može se obustaviti, u slučajevima iz člana 5. ovih pravila ili ako je u susjednoj trgovinskoj zoni proglašena obustava tržišne aktivnosti dodjele i korištenja kapaciteta između zona.
- (2) NOSBiH može odlučiti da obustavi dodjelu prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona na svim ili pojedinim granicama svoje trgovinske zone i u slučaju ispunjavanja objektivno definisanih parametara iz člana 7. ovih pravila.
- (3) NOSBiH može odlučiti da smanji pravo na kapacitet između zona trgovanja, koje je dodijeljeno u postupcima eksplicitne dodjele kapaciteta, ako takva mjera može pomoći vraćanju sistema u stanje normalnog ili ugroženog normalnog pogona.

- (4) U slučaju obustavljanja dodjele prijenosnog kapaciteta između trgovinskih zona ili smanjenja dodijeljenog prava na kapacitet, NOSBiH je dužan da, bez odgađanja, o tome obavijesti učesnike na tržištu.
- (5) U slučaju smanjenja dodijeljenog prijenosnog kapaciteta između zona trgovanja za koje je izvršeno spajanje tržišta, NOSBiH ovo ograničenje provodi u koordinaciji sa drugim operatorima prijenosnog sistema.
- (6) U slučaju obustavljanja dodjele i korištenja prekozonskih prijenosnih kapaciteta, NOSBiH je dužan da isplati odgovarajuću naknadu tržišnim učesnicima određenim u skladu sa pravilima za dodjelu prijenosnih kapaciteta na granicama zona trgovanja NOSBiH-a i susjednih operatora prijenosnog sistema.

Član 10.
(Obustava nabavke kapaciteta za balansiranje EES-a)

NOSBiH neće obustaviti tržišnu aktivnost nabavke kapaciteta za balansiranje EES-a.

Član 11.
(Obustava balansnog tržišta)

- (1) NOSBiH neće obustaviti tržišnu aktivnost nabavke energije uravnoteženja na balansnom tržištu.
- (2) Učesnici na tržištu koji su registrovani kao pružaoci pomoćnih ili balansnih usluga dužni su da NOSBiH-u stave na raspolaganje, ne samo ugovorene, nego i sve druge raspoložive balansne kapacitete.
- (3) U slučaju učestvovanja u aktivaciji ponuda energije uravnoteženja sa zajedničke liste ekonomskog prvenstva, NOSBiH može ponude energije uravnoteženja koje su prosljeđene drugim operatorima sistema proglasiti neraspoloživim.

Član 12.
(Obustava prijava dnevnih rasporeda)

- (1) Prijava i potvrda dnevnih rasporeda, odnosno unutardnevne izmjene dnevnog rasporeda tržišnog učesnika, koje se provode u skladu sa pravilima koja uređuju rad prijenosnog sistema mogu se obustaviti u slučajevima iz člana 5. ovih pravila.
- (2) U slučaju obustave prijave i potvrde dnevnih rasporeda i unutardnevne izmjene dnevnih rasporeda, NOSBiH je dužan da, bez odgađanja, obavijesti o tome učesnike na tržištu, druge operatore prijenosnog sistema u skladu sa pravilima o radu interkonekcije te nadležne koordinacione centre za verifikaciju dnevnih rasporeda.
- (3) U slučaju obustave prijave i potvrde dnevnih rasporeda i unutardnevne izmjene dnevnih rasporeda balansnih strana, balansno odgovorne strane su dužne da koriguju svoje dnevne rasporede u skladu sa zahtjevom NOSBiH-a.
- (4) Balansno odgovorne strane su odgovorne za odstupanje koje nastane u periodu obustave tržišnih aktivnosti.

III - PONOVO POKRETANJE TRŽIŠNIH AKTIVNOSTI

Član 13.

(Uslovi za pokretanje tržišnih aktivnosti)

- (1) NOSBiH dogovara postupak ponovnog pokretanja obustavljene tržišne aktivnosti u koordinaciji sa nadležnim subjektima iz člana 8. stav (2) ovih pravila.
- (2) NOSBiH pokreće tržišne aktivnosti ako su ispunjeni sljedeći uslovi:
 - a) Otklonjeni su razlozi koji su doveli do obustavljanja tržišnih aktivnosti.
 - b) U određenom trenutku više ne postoji osnova za obustavljanje tržišnih aktivnosti.
 - c) NOSBiH je o početku aktivnosti pravovremeno obavijestio sve subjekte navedene u članu 8. stav (2) ovih pravila na način propisan u poglavlju IV. ovih pravila.

Član 14.

(Redoslijed procedura ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti)

- (1) Ako je obustavljeno više tržišnih aktivnosti, redoslijed ponovnog pokretanja utvrđuje NOSBiH u koordinaciji sa relevantnim stranama iz člana 8. stav (2) ovih pravila.
- (2) Redoslijed ponovnog pokretanja mora osigurati da prijelaz iz stanja obustave u stanje normalnog obavljanja tržišnih aktivnosti ne ugrozi rad prijenosnog sistema.
- (3) Pri ponovnom pokretanju tržišnih aktivnosti NOSBiH vodi računa o uobičajenom vremenskom toku tržišnih aktivnosti te o procedurama koje se odvijaju svaki dan u predviđeno vrijeme.
- (4) Ako se steknu uslovi za ponovno uspostavljanje tržišne djelatnosti, NOSBiH će u koordinaciji sa susjednim operatorima prijenosnog sistema ponovno pokrenuti uspostavljanje tržišnih aktivnosti zahvaćenih obustavom tržišnih aktivnosti u slučajevima iz člana 5. ovih pravila.
- (5) Kada se ponovno pokrene dodjela i korištenje prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona, NOSBiH će ažurirati vrijednosti prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona za proces dodjele kapaciteta, u skladu sa proračunatim vrijednostima prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona.
- (6) O vremenu ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti NOSBiH obavještava relevantne strane iz člana 8. stav (2) ovih pravila.
- (7) Trenutak početka tržišnih aktivnosti iz člana 4. stav (2) ovih pravila je početak prvog sljedećeg obračunskog intervala u odnosu na obračunski interval u kojem je NOSBiH obavijestio strane uključene u proces ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti iz člana 4. stav (2) ovih pravila.

IV - KOMUNIKACIONI POSTUPAK I OBAVJEŠTAVANJE

Član 15.

(Komunikacija prilikom obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti)

- (1) NOSBiH je dužan komunicirati sa stranama iz člana 8. stav (2) ovih pravila prilikom obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti prema načelima transparentnosti i nediskriminacije.
- (2) Komunikacija između NOSBiH-a i strana uključenih u postupak obustavljanja i ponovnog uspostavljanja tržišnih aktivnosti odvija se putem elektronske pošte, telefona, web stranice NOSBiH-a ili društvenih mreža.

Član 16.

(Obavješćavanje prilikom obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti)

- (1) NOSBiH obavješćava uključene strane iz člana 8. stav (2) ovih pravila posebno o:
 - a) početku i razlogu obustave pojedinih djelova tržišta
 - b) toku procesa ponovnog pokretanja i najboljoj procjeni trenutka ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti
 - c) najboljoj procjeni, a kasnije i trenutku nastavka obustavljenih tržišnih aktivnosti
 - d) dostupnosti informacionih i komunikacionih sistema potrebnih za tržišne aktivnosti.
- (2) NOSBiH, po potrebi, ima pravo od stranaka iz člana 8. stav (2) ovih pravila zatražiti podatke koji doprinose razumijevanju operativne situacije koja utiče na obustavu i nastavak tržišnih aktivnosti.
- (3) NOSBiH je dužan da ažurira obavješćenja o obustavi i ponovnom uspostavljanju tržišnih aktivnosti te da, bez odgađanja, o tome obavijesti strane na koje obustava i ponovni početak tržišnih aktivnosti utiče.
- (4) NOSBiH je dužan da izradi izvještaj o provedenim aktivnostima u postupku obustave i ponovnog uspostavljanja tržišnih aktivnosti te da ga objavi na svojoj web stranici u roku od 30 dana od dana ponovnog uspostavljanja tržišnih aktivnosti.
- (5) Informaciju o preduzetim aktivnostima u postupku obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti, NOSBiH dostavlja Državnoj regulatornoj komisiji za električnu energiju (u daljem tekstu: DERK).

V - ZAVRŠNE ODREDBE

Član 17. (Tumačenje Pravila)

Za tumačenje ovih Pravila nadležan je NOSBiH.

Član 18. (Izmjene i dopune Pravila)

U slučaju potrebe za izmjenama ili dopunama ovih pravila, NOSBiH samoinicijativno, ili na prijedlog DERK-a, pokreće postupak izmjena ili dopuna ovih pravila.

Član 19. (Stupanje na snagu)

Ova pravila stupaju na snagu nakon što ih DERK odobri i objavljuju se na web stranici NOSBiH-a.